

**Sprawozdanie z debaty pt.
Ekonomia społeczna i solidarna: na ile „społeczna” i „solidarna”?
Warszawa, 24 czerwca 2021**

24 czerwca 2021 r. odbyła się kolejna z cyklu debat „Między nauką a praktyką”, organizowanych przez IPiSS. Debata te upowszechniają wiedzę z zakresu polityki społecznej. Tym razem spotkanie poświęcone zostało dylematom i wyzwaniom stojącym przed sektorem ekonomii społecznej, oraz polityce wsparcia tego sektora.

Spotkanie – witając uczestników - otworzyła dr Elżbieta Bojanowska, dyrektor IPiSS. Głos zabrał także Wiceminister Rodziny i Polityki Społecznej, p. Stanisław Szwed, który zwrócił uwagę na związek tematyki debaty z trwającymi konsultacjami projektu ustawy o ekonomii społecznej i wyraził nadzieję, że dyskusja w trakcie debaty będzie miała wpływ na ostateczny kształt ustawy i zostanie wykorzystana w procesie legislacyjnym.

Dr Paweł Poławski (IPiSS) w referacie zatytułowanym „Podmioty ekonomii społecznej i solidarnej we wspólnotach lokalnych – synteza wyników badań” poruszył problemy definicyjne związane z ekonomią społeczną i solidarną, charakteryzował rozwój sektora ekonomii społecznej w Polsce – zwracając uwagę na jego terytorialne zróżnicowanie i dynamikę. Wskazał na to, że rozwój ekonomii społecznej jest konsekwencją koncepcyjnych i instytucjonalnych zmian w polityce społecznej (w szczególności aktywizacyjnego zwrotu w polityce rynku pracy, nacisków na deinstytucjonalizację i popularyzacji wzorów środowiskowej pracy socjalnej). Zwracał też uwagę na związki rozwoju ekonomii społecznej z budową i zasobami kapitału społecznego, oraz na uchwytne empirycznie prawidłowości w zakresie struktury przychodów i źródeł finansowania, oraz struktury zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej. Charakteryzował zasięg działania podmiotów ekonomii społecznej (PES), zakres i intensywność współpracy z innymi podmiotami na poziomie lokalnym, czynniki

sprzyjające nawiązaniu współpracy, zakres i problemy świadczenia usług społecznych przez PES, oraz identyfikowane dzięki badaniom ilościowym i jakościowym potrzeby i postulaty środowiska co do czynników stabilizacji i rozwoju PES.

Prof. Dorota Murzyn (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) w wystąpieniu „Finansowanie ekonomii i przedsiębiorczości społecznej w Polsce” omówiła uwarunkowania dostępu podmiotów ekonomii społecznej do zróżnicowanych źródeł finansowania zwracając uwagę na czynniki podaży i popytu na usługi społeczne. Charakteryzowała przychody organizacji non-profit w Polsce, w tym – w szczególności – zakres i strukturę finansowania ze środków publicznych i fenomen uzależnienia PES od dotacji, szczególnie dotyczący nowopowstających podmiotów. W uzależnieniu od dotacji upatrywała głównego czynnika braku stabilności sektora i ograniczeń jego rozwoju. Zwróciła także uwagę na konieczność rozwijania alternatywnych (np. zwrotnych) instrumentów finansowania sektora i zwiększenia jego potencjału.

Prof. Zbigniew Klimiuk (IPiSS) w wystąpieniu „Funkcje sektora ekonomii społecznej w Polsce – założenia i realia oraz tradycje” zaadresował konstytucyjny zapis dotyczący społecznej gospodarki rynkowej, wskazując na możliwe problemy interpretacyjne w odniesieniu do ekonomii społecznej. Podkreślał także – przywołując koncepcję i tradycję niemieckiej Soziale Marktwirtschaft i tradycje polskiego ruchu spółdzielczego, że zapis ten wymusza w gruncie rzeczy konsekwentne dostrzeżenie społecznego wymiaru gospodarki. Omawiając koncepcję ekonomii społecznej zaznaczał, że Pojęcie „ekonomii społecznej” w Polsce ma charakter dyskusyjny i jest używane w wyniku nie do końca przemyślanego tłumaczenia pojęcia „social economy”. Ekonomia społeczna to określony segment działalności gospodarczej ulokowany w trójkącie, którego elementy wyznaczają gospodarka rynkowa, społeczeństwo obywatelskie i państwo demokratyczne; ma ona sprzyjać godzeniu odmiennych racjonalności przypisywanych rynkowi (racjonalność alokacyjna), państwu (racjonalność dystrybucyjna) oraz społeczeństwu (racjonalność solidarności). Omawiał także instytucjonalno-prawne oraz normatywne podejścia do ekonomii społecznej podkreślając, że kluczową zasadą ekonomii społecznej jest

świadczenie usług na rzecz członków organizacji oraz społeczności, niezależność i demokratyczny sposób zarządzania oraz specyficzna „filozofia” traktowania zysku, który jest raczej środkiem umożliwiającym realizację działań organizacji oraz szeroko rozumianych celów społecznych niż celem samym w sobie.

W Dyskusji panelowej wzięli udział

p. Kamil Bobek, Z-ca dyrektora Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej MRPiPS

dr Ewa Radomska, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

dr Paweł Wiśniewski, Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Humanus

p. Michał Bargielski, Fundacja Fundusz Współpracy

p. Mariusz Andrukiewicz, Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości Społecznej "Być Razem"

p. Przemysław Piechocki, Krajowego Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych

dr hab. Mirosław Grewiński, Uczelnia Korczaka i Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej

Dyskusja miała na celu zderzenie punktów widzenia i interpretacji dynamiki sektora ekonomii społecznej i czynników ją kształtujących, z zaadresowaniem wątków istotnych dla realizacji zapisów Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES) i dla założeń projektu ustawy o ekonomii społecznej i solidarnej. Chodziło w szczególności o problemy i wyzwania koordynacji działań i wsparcia PES na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym; skuteczność i ograniczenia istniejących instrumentów wsparcia (w szczególności finansowych); ocenę rozwiązań proponowanych w projekcie ustawy o ekonomii społecznej (w tym – wprowadzenia statusu przedsiębiorstwa społecznego i nowych trybów współpracy - negocyjnego i partnerstwa publiczno-społecznego) i o konsekwencje jakie dla sektora ma wprowadzenie ustawy o CUS i programowy nacisk na świadczenie usług społecznych.

Uczestnicy – adresując wyjściowe tematy dyskusji – wskazywali na to, że:

- zachodzi potrzeba ciągłego edukowania i informowania potencjalnych partnerów PES o specyfice sektora – szczególnie biorąc pod uwagę cykliczne zmiany na stanowiskach samorządowych oraz ograniczony zakres kooperacji z przedsiębiorcami; relacje i

współpraca między PES a lokalnymi samorządami wyraźnie wymagają uporządkowania i wzmocnienia – szczególnie w zakresie tworzenia lokalnych rynków usług społecznych; po uchwaleniu nowej ustawy o ekonomii społecznej konieczna jest także szeroka akcja informacyjna i wsparcie w zakresie interpretacji jej zapisów; działania informacyjne powinny jasno adresować kwestię celowości działań PES w środowisku lokalnym i korzyści, jakie wynikają ze współpracy;

- z punktu widzenia rozwoju sektora ekonomii społecznej korzystne jest także wzmocnianie działań edukacyjnych w szkołach i skierowanych do dzieci i młodzieży;
- proces legislacyjny w niewystarczającym stopniu odwołuje się do dobrych praktyk współpracy i sukcesu przedsiębiorstw społecznych na poziomie lokalnym; korzystnie byłoby, żeby proces ten uwzględniał aktorów i rozwiązania sprawdzone w ostatnich latach – np. OWES i ROPS;
- mechanizmy koordynacji w obszarze ekonomii społecznej funkcjonują co prawda na poziomie krajowym, jednak kluczowe jest ich wzmocnienie na poziomie gminnym i powiatowym;
- korzystne byłoby wyznaczenie linii demarkacyjnej, zakresu koniecznej koordynacji działań ekonomii społecznej na różnych poziomach, oraz klarownego powiązania mechanizmów koordynacyjnych ze strukturą instytucji publicznych; nie jest wykluczone, że zarówno sprawność w osiąganiu celów, jak i przejrzystość koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej zyskałaby na równomiernym powiązaniu z różnymi obszarami instytucjonalnymi – obecnie ekonomia społeczna wydaje się być silnie powiązana z pomocą społeczną, a słabiej z instytucjami rynku pracy i przedsiębiorstwami;
- problemy koordynacji działań sektora wynikają po części z formalnoprawnego sposobu definiowania ekonomii społecznej; trafniejsze wydawałoby się takie ujęcie, w którym nacisk byłby położony na funkcje i cele PES; korzystny w postrzeganiu i definiowaniu funkcji sektora byłby też nacisk na świadczenie usług społecznych – szczególnie w sytuacji relatywnie niskiego bezrobocia i koniecznych zmian w zakresie polityki reintegracji społecznej;

- zachodzi potrzeba działań zwiększających dywersyfikację źródeł finansowania PES, uproszczenia procedur konkursowych oraz wsparcia podejmowania działalności gospodarczej PES - w kontekście stabilności finansowej;
- zbyt mało jest długoterminowych narzędzi wsparcia finansowego PES, które nadmiernie polegają na środkach o charakterze projektowym;
- wzmocnienia wymaga rola OWES w zakresie kreowania lokalnego rynku usług społecznych – np. planowania i koordynacji zamówień publicznych, oraz w zakresie wsparcia marketingowego dla PES;
- warto zastanowić się nad dalszym stosowaniem takich rozwiązań w zakresie finansowania działalności PES, które sprawdziły się w czasie pandemii – np. zamówień dedykowanych; korzystne i dobrze postrzegane w środowisku są także refundacje składek ZUS, dedykowane usługi podatkowe i dofinansowanie tworzenia miejsc pracy; warto także rozważyć szersze zastosowanie zwolnień z podatku od osób prawnych czy premie dla przedsiębiorstw społecznych za skuteczność działań reintegracyjnych;
- z punktu widzenia skuteczności działań reintegracyjnych warto pomyśleć o wydłużeniu czasu trwania indywidualnych programów reintegracji, a co za tym idzie – wydłużenia możliwości refundacji składek i innych instrumentów wsparcia finansowego;
- korzystne byłoby ujednoczenie instrumentów wsparcia finansowego wobec różnych typów podmiotów tworzących sektor ekonomii społecznej; nie widać na przykład powodu, dla którego instrumenty sprawdzone w przypadku spółdzielni socjalnych nie miałyby być stosowane szerzej;
- korzystne wydają się nowe tryby zamówień publicznych przewidziane w projekcie ustawy o ekonomii społecznej; warto jednak zadbać o uproszczenia związanych z tymi trybami procedur;
- sukces planowanych rozwiązań ustawowych zależy w pewnej mierze od potencjału i zasobów PES; potencjał ten i możliwości działania i rozwoju należy wzmacniać szczególnie w podmiotach relatywnie mniejszych;

- warto wzmacniać związki między działaniami sektora ekonomii społecznej a rozwojem lokalnym; PES powinny być dobrze zakorzenione w lokalnym środowisku zarówno biorąc pod uwagę cele reintegracji społecznej i zawodowej, jak i działalność gospodarczą; zakorzenienie takie siłą rzeczy wymaga jednak czasu i wzmacniania relacji między partnerami lokalnymi;
- wzmocnienia – z korzyścią dla rozwoju PES i usług społecznych na poziomie lokalnym – wymaga system akredytacji i uwiarygadniania podmiotów w powiązaniu z rozwiązaniami w zakresie zamówień publicznych; korzystne będzie także zobowiązanie samorządów do prowadzenia diagnozy potencjału ekonomii społecznej i potrzeb w zakresie usług społecznych;
- mamy do czynienia – także w projekcie ustawy – z nierównomiernym rozłożeniem zobowiązań i uprawnień / korzyści przedsiębiorstw społecznych i zbyt słabym powiązaniem zakresu tych korzyści ze skutecznością reintegracyjną PES;
- rewizji – w kontekście mechanizmów finansowania sektora – wymaga koncepcja ulokowania PES w systemie instytucji rynku pracy i ich relacje z przedsiębiorczością, oraz znaczenie PES w krajowej polityce rozwojowej;
- warto przemyśleć – także na użytek rozwiązań ustawowych, edukacji i promocji działań sektora – kwestie nazewnictwa; np. nazwa „spółdzielnia socjalna” niesie ze sobą negatywne konotacje, co może mieć znaczenie dla decyzji o podejmowaniu zatrudnienia – szczególnie wśród ludzi młodych.

Na zakończenie dyr. Elżbieta Bojanowska podziękowała referentom i panelistom, oraz wszystkim osobom biorącym udział w debacie w trybie zdalnym.